

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בס"ד

חשיבה היסטורית

שנה"ל תש"פ

קמפוס רחובות

שם המרצה: ד"ר עדו ישראלי

התמחות: היסטוריה של עם ישראל

היקף הקורס: 1 ש"ש - שנתי

הגדרת הקורס:

בחלקו הראשון של הקורס נלמד על הזרמים העיקריים בפילוסופיה של ההיסטוריה, מהעת העתיקה ועד ימינו אלה, תוך הבהרת מושגים והתבוננות בבעיות המתודולוגיות העולות מהגישות השונות לחקר ההיסטוריה. בחלקו השני של הקורס נתמקד בגישות השונות לחקר ההיסטוריה של העם היהודי, ונבחן את מידת התאמתן לזרמים שהוצגו בחלקו הראשון של הקורס.

מטרות הקורס:

- א. הכרת הגישות ההיסטוריוגרפיות וההיסטוריוסופיות המרכזיות, תוך שימת לב לתמורות שחלו בהן ולגורמים שהובילו לשינויים אלה.
- ב. היכרות עם גישות היסטוריוסופיות ביחס להיסטוריה היהודית.
- ג. פיתוח חשיבה ביקורתית בעיון בספרות המחקר ההיסטורית.
- ד. הקניית כלים לשימוש מושכל בממצאי המחקר ההיסטורי.

פירוט יחידות הלימוד:

יחידה 1: הגישות הקדם-מודרניות: הירודוטוס ותוקידידס

לאחר הבהרת המושגים: היסטוריה, היסטוריוגרפיה והיסטוריוסופיה. נענין בגישותיהם הקדם-מודרניות של ראשוני ההיסטוריונים היוונים: הירודוטוס- המכונה "אבי ההיסטוריה", ותוקידידס- הנחשב כ"ראשון ההיסטוריונים המדעיים". נשווה בין הגישות, נבקר אותן ונעמוד על תרומתן החשובה לחקר ההיסטוריה בעת העתיקה.

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בס"ד

יחידה 2: הגישות המודרניות: לאופולד פון רנקה ומרק בלוך

בפרק זה נעסוק במחלוקת שבין שתי אסכולות מודרניות בשאלה: מהם מקורות המידע עליהם ניתן לבסס את הכתיבה ההיסטורית? נציג את גישתו הקלאסית של לאופולד פון רנקה "מייסד ההיסטוריוגרפיה המדעית" לעומת גישתו החברתית של מרק בלוך מייסד אסכולת ה"אנל".

יחידה 3: הגישות ההיסטוריוציסטיות של הגל ומרקס לעומת הגישות הפוסטמודרניות

בפרק זה נסקור את גישותיהם ההיסטוריוציסטיות של הגל וקארל מרקס, הרואות בהיסטוריה תהליך של התפתחות עם מגמה. לעומת הגישות הפוסט-מודרניות המציעות לעבור לתפיסה המפרקת את מושג ההמשכיות ההיסטורית.

יחידה 4: היסטוריה יהודית

לאחר שסקרנו בפרקים הקודמים את התפתחותן של גישות היסטוריוסופיות מרכזיות מהעת העתיקה ועד לתקופה הפוסט מודרנית, נייחד את הפרקים הבאים לנושאים הקשורים להיסטוריה היהודית.

בפרק זה נדון במקומו של התנ"ך כדבר ה'–מחד, וכמקור היסטורי- מאידך. נסקור את השינויים שחלו בהשקפת חז"ל ביחס למימד ההיסטורי, ונדון בהתפתחות ההיסטוריוגרפיה היהודית מעת הופעת המחקר ההיסטורי המודרני. לבסוף נתנסה באחת מהשאלות בה התלבטו ההיסטוריונים המודרניים בבואם לכתוב על ההיסטוריה היהודית: מי הם היהודים?

יחידה 5: הגישות הציוניות לחקר ההיסטוריה היהודית

נלמד על השינוי שביקשו היסטוריונים ציוניים לחולל בתפיסת ההיסטוריה היהודית. נסקור את האמצעים בהם נקטה התנועה הציונית כדי להנחיל את לימודי ההיסטוריה היהודית כחלק מבניין הזהות הלאומית, ונעקוב אחר השינויים שחלו בזהות הציונית בשלהי המאה ה-20 בקרב יהודים בארץ ובתפוצות.

יחידה 6: גישות אמוניות לתולדות ישראל בעת החדשה: הגישה המטא-היסטורית של הרב קוק והגישה הרציונליסטית של הרב עוזיאל

בפרק זה נעסוק בגישתם של שניים מהוגי הדעות התורניים המייצגים תפיסות עולם שונות ביחס לתנועה הציונית ומקומה במהלך ההיסטוריה של עם ישראל: גישתו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק- כפי שהיא באה לידי ביטוי במאמרו 'למהלך האידיאות', וגישתו של הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל- כפי שהיא עולה מתוך עיון בספרו 'הגיוני עוזיאל'.

יחידה 7: תרגיל המסכם את הקורס

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בס"ד

חובות התלמידים:

- א. לימוד החומר באתר הקורס
- ב. ביצוע מטלות והגשתן במהלך הקורס (13 נק' * 6 מטלות = 78 נק')
- ג. ביצוע מטלת סיכום בסוף הקורס (22 נק')

ביבליוגרפיה

קריאת חובה:

- אוקשוט מייקל, **הרציונליזם בפוליטיקה**, תרגום: ערן שועלי, הוצאת שלם, ירושלים 2012, עמ' 124-150.
- אליאדה מירצ'יה, **המיתוס של השיבה הנצחית: ארכיטיפים וחזרה**, תרגום מצרפתית: יותם ראובני, הוצאת כרמל, ירושלים 2000.
- אלמוג שמואל, "עם לבדד ישכון" במציאות ובהיסטוריוגרפיה, בתוך: יחיעם ויץ (עורך), **בין חזון לרוויזיה: מאה שנות היסטוריוגרפיה ציונית**, הוצאת מרכז זלמן שזר, ירושלים תשנ"ח, עמ' 51-68.
- ב"ז קדר 'מארק בלוך - בין חייו למחקרו', הקדמה לספרו של מארק בלוך: **אפולוגיה על ההיסטוריה או מקצועו של ההיסטוריון**, תרגום לעברית: צביה זמירי, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים 2002, עמ' 7-24.
- גלבר יואב, **היסטוריה, זיכרון ותעמולה**, הוצאת עם עובד, תל-אביב 2007, עמ' 55-206; 350-397.
- גלבר יואב, 'כתובת תולדות הציונות: מאפולוגטיקה להתכחשות', בתוך: יחיעם ויץ (עורך), **בין חזון לרוויזיה: מאה שנות היסטוריוגרפיה ציונית**, הוצאת מרכז זלמן שזר, ירושלים תשנ"ח, עמוד 84-87.
- הרודוטוס, **היסטוריות**, תרגום: ראובן שור, הוצאת ראובן מס, ירושלים תרצ"ה, ספר ראשון א-כ'.
- הגל גיאורג וילהלם פרידריך, **פילוסופיה של המשפט**, עורך: פיני איפרגן, תרגום: גדי גולדברג, הוצאת שלם, ירושלים 2011, עמ' 300-307.
- וייט היידן, 'הטקסט ההיסטורי כמוצר ספרותי', בתוך: וינריב אלעזר (עורך): **חשיבה היסטורית, קובץ מאמרים בפילוסופיה של ההיסטוריה**, כרך ב', האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב 1985, עמ' 305-322.
- וינריב אלעזר, **היסטוריה - מיתוס או מציאות? מחשבות על מצב המקצוע**, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, רמת אביב 2003, עמ' 49-166.

---

* קטעי החובה ישולבו במהלך הלמידה בקורס עצמו ואין צורך בקריאה מקדימה שלהם.

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בס"ד

וינריב אלעזר, חשיבה היסטורית, פרקים בפילוסופיה של ההיסטוריה, כרך א', האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב 1987, עמ' 402–411.

גילי זיוון, **דת ללא אשליה: נוכח עולם פוסט-מודרניסטי**, הוצאת הקיבוץ המאוחד מכון שלום הרטמן ואוניברסיטת בר-אילן, תל-אביב 2005, עמ' 28–82.

ירושלמי יוסף חיים, **זכור, היסטוריה יהודית וזיכרון יהודי**, הוצאת עם עובד, תל-אביב 1988, עמ' 1–134.

נוה אייל, **עבר בסערה: מחלוקות על סוגיות היסטוריות בישראל**, הוצאת הקיבוץ המאוחד ומכון מופ"ת, ישראל 2017, עמ' 23–64.

ניטשה פרידריך, **כיצד מועילה ומזיקה ההיסטוריה לחיים**, תרגם מגרמנית: ישראל אלדד, הוצאת שוקן, ירושלים 1978, עמ' 6–52.

ענברי אסף, 'על עלייתה ונפילתה של מסורת ספרותית גדולה', **תכלת- כתב עת למחשבה ישראלית**, גיליון 9, הוצאת מרכז שלם, ירושלים 2000, עמ' 35–81.

פוליסר דניאל, 'עושים היסטוריה', בתוך: **תכלת- כתב עת למחשבה ישראלית**, גיליון 9, הוצאת מרכז שלם, ירושלים 2000, עמ' 13–20.

פוקס אלכסנדר, 'תוקידידס ההיסטוריון', בתוך: אשרי דוד (עורך), **לא לשם שעשוע בלבד: היסטוריוגרפיה יוונית**, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים 2005, עמ' 111–152.

קפלן מרדכי, **ערכי היהדות והתחדשותם**, הוצאת ראובן מס, ירושלים 2003, עמ' 179–191.

רוסמן משה, **היסטוריה יהודית? כתיבת היסטוריוגרפיה יהודית בעידן פוסט-מודרני**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב 2010, עמ' 34–75.

שימרון בנימין, **הרודוטוס וראשית דברי הימים**, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים 2012, עמ' 139–192.

שלום רצבי, 'הוגים דתיים על המדינה החילונית', בתוך: אבי בראלי ופנחס גינוסר (עורכים), **עיונים בתקומת ישראל: מאסף לבעיות הציונות, היישוב ומדינת ישראל**, כרך 11, הוצאת מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון, שדה בוקר 2001, עמ' 1–24.

תוקידידס, **תולדות מלחמת פילופוניס**, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים תשנ"ט, עמ' 3–25.

קריאת רשות:

אסטר שון זליג, 'המחקר והמסורת', בתוך: יהודה ברנדס (עורך), **בעיני אלוהים ואדם: האדם המאמין ומחקר המקרא**, הוצאת פרדס, חיפה 2017, עמ' 165–175.

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בס"ד

באומגרטן אלברט, ג'רמי, מנדלסון עזרא (עורכים), **ציון כרך ע"ד, לזכור וגם לשכוח- מבט ישראלי אל העבר היהודי**, הוצאת החברה ההיסטורית הישראלית ומרכז שזר, ירושלים תשס"ט.

בלוך מארק, **אפולוגיה על ההיסטוריה או מקצועו של ההיסטוריון**, תרגמה מצרפתית: צביה זמירי, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים 2002.

הגל גאורג וילהלם פרידריך, **רוח הנצרות וגורלה**, תרגם מגרמנית: ג' גולדברג, הוצאת רסלינג, תל אביב 2005, עמודים 7-29.

לונדין חגי, **ביאורים במאמר למהלך האידיאות בישראל**, הוצאת בנין תורה, ירושלים 2010.

מרקס קארל, **הקפיטל: ביקורת הכלכלה המדינית**, תרגם: צ' וויסלבסקי, השלים את התרגום וערכו: י' מן, ספרית פועלים, מרחביה 2011.

סולטונוביץ' זאב, **ביאורים ב"למהלך האידיאות בישראל"**, הוצאת ישיבת הר ברכה, 2008.

סים סטיוארט, **זרידה וקץ ההיסטוריה**, הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, תל-אביב 2002, ובמיוחד: עמ' 65-74.

ראובן מיכאל, **הכתיבה ההיסטורית היהודית**, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים 1993, עמ' 424-466.

Eric Hobsbawm, *Interesting Times: a Twentieth century Life*, Allen Lane, London 2002.

David Myers and David Ruderman (Eds), *The JEWISH past Revisited*, Yale University Press, New Haven 1998.

Leopold Von Ranke, *the Theory and Practice of History*, Edited with an 10 Introduction by Georg Iggers and Konrad Von Moltke, the Bobbs-Merrill co. Indianapolis 1973, pp. XLI-LII.